

dr Agnieszka Lewicka-Zelent
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Instytut Pedagogiki
Zakład Pedagogiki Resocjalizacyjnej

Autoreferat

Spis treści

1. Imię i nazwisko.....	3
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe.....	3
3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu.....	4
4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy.....	5
4.1. Podstawa wszczęcia przewodu habilitacyjnego.....	5
4.2. Autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa.....	5
4.3. Omówieniu celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.....	6
4.4. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych.....	17
4.4.1. Mediacja.....	17
4.4.2. Kompetencje społeczne, ze szczególnym podkreśleniem umiejętności empatycznych.....	20
4.4.3. Psychospołeczne funkcjonowanie studentów pedagogiki resocjalizacyjnej i pedagogów.....	22
4.4.4. Odchylenia od normy.....	24
4.4.4.1. Publikacje dotyczące odchylen odnormy w zakresie zachowania.....	24
4.4.4.2. Publikacje dotyczące odchylen od normy w zakresie zdolności percepcyjnych i sprawności fizycznej.....	26

1. Imię i Nazwisko

Agnieszka Lewicka-Zelent

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytuł rozprawy doktorskiej

- Licencjat – kierunek: Pedagogika, specjalność: pedagogika specjalna – resocjalizacja, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 1999 (wyróżnienie Rektora UMCS).
- Magister – kierunek: Pedagogika, specjalność: pedagogika specjalna – tyflopädagogika i oligofrenopedagogika, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 2000 (wyróżnienie Rektora UMCS).
- Doktor Nauk Humanistycznych w zakresie Pedagogiki, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 2004 (wyróżniające recenzje dysertacji).

Pod opieką naukową dr hab. Zofii Palak, prof. nadzw. UMCS przygotowałam rozprawę doktorską nt. *Efektywność rozwijania empatii studentów pedagogiki specjalnej*, którą recenzowali: prof. zw. dr hab. Tadeusz Gałkowski oraz dr hab. Andrzej Węgliński.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych

W lutym 2003 roku zostałam zatrudniona na stanowisku asystenta w Zakładzie Psychopedagogiki Specjalnej w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie.

Po uzyskaniu stopnia doktora, od 01.02.2005 roku do chwili obecnej, pracuję na stanowisku adiunkta w tym samym miejscu pracy. W związku ze zmianami organizacyjnymi prowadzonymi w Instytucie Pedagogiki, od 01.10.2005 roku, zgodnie ze swoimi zainteresowaniami naukowymi, poprosiłam o przeniesienie mnie z Zakładu Psychopedagogiki Specjalnej do Zakładu Pedagogiki Resocjalizacyjnej, w którym pracuję do dnia dzisiejszego.

Podejmowałam również pracę na podstawie umowy o pracę w:

- Wyższej Szkole Społeczno-Przyrodniczej w Lublinie na stanowisku adiunkta od 01.10.2004 do 30.09.2006;
- Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie na stanowisku adiunkta – od 01.10.2007 do 30.09.2008;
- Wyższej Szkole Nauk Społecznych i Technicznych w Radomiu na stanowisku adiunkta od 01.10.2009 do 30.06.2010, od 01.10.2010 do 30.06.2011, od 30.09.2011 do 30.06.2012.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

4.1. Podstawa wszczęcia przewodu habilitacyjnego

Podstawę wszczęcia przewodu habilitacyjnego stanowi cykl publikacji poświęcony zagadnieniom związanym z możliwością wykorzystania mediacji w profilaktycznych i resocjalizacyjnych oddziaływaniach skierowanych do młodzieży.

4.2. Autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa

Cykl publikacji poświęcony zagadnieniom związanym z możliwością wykorzystania mediacji w profilaktycznych i resocjalizacyjnych oddziaływaniach skierowanych do młodzieży obejmuje trzy monografie:

- Lewicka-Zelent A., *Klimat szkół gimnazjalnych. Diagnoza weryfikacyjna programu „Mediacja w szkole”*, Wyd. SCRIPTORIUM, Opole 2014.
- Lewicka-Zelent A., *Analiza zasobów osobistych uczestników szkolnego warsztatu mediacyjnego*, Wyd. SCRIPTORIUM, Opole 2014.
- Lewicka-Zelent A., *Uwarunkowania gotowości nieletnich do zadośćuczynienia w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej*, Wyd. UMCS, Lublin 2015.

posiadanych już przez młodzież kompetencji społecznych oraz psychoedukacyjny (trening specjalistyczny – zajęcia rozwijające kompetencje mediacyjne) mający na celu rozwijanie profesjonalnych umiejętności mediacyjnych uczniów składających się na ich kompetencje mediacyjne.

W ramach programu podjęto następujące działania:

1. przeprowadzono spotkanie z dyrektorami szkół gimnazjalnych;
2. przeprowadzono spotkania informacyjne z nauczycielami;
3. przeprowadzono spotkania z rodzicami uczniów klas pierwszych;
4. przeprowadzono zajęcia wychowawcze na temat mediacji w klasach pierwszych;
5. określono zapotrzebowanie na program mediacyjny wśród uczniów klas pierwszych;
6. dokonano wyboru uczestników warsztatu mediacyjnego;
7. przeprowadzono warsztaty mediacyjne dla nauczycieli;
8. prowadzono mediacje szkolne z udziałem członków społeczności szkolnej;
9. przeprowadzono warsztaty dla mediatorów-rówieśników;
10. trzykrotnie przeprowadzono diagnozę w grupie badanej młodzieży;
11. zaplanowano przyszłe działania mediacyjne na terenie szkół;
12. zmodyfikowano scenariusze autorskiego programu mediacyjnego
13. udzielano (oraz udziela się) wsparcia szkołom, w których realizowany jest program mediacyjny.

Proces ewaluacyjny stanowi istotny element wdrażania nowatorskich przedsięwzięć edukacyjnych. Słusznie E. Petlák (2007) twierdzi, że jednym z warunków podnoszenia jakości prowadzonych w szkole oddziaływań jest permanentna praca nad panującym w niej klimacie. Nie sposób jednak podczas jednej diagnozy szczegółowo opisać wszystkie czynniki determinujące klimat szkolny. Dlatego w badaniu własnym skoncentrowano się na relacjach między młodzieżą i nauczycielami, którzy zajmują centralną pozycję w procesie wychowawczym. Ze względu na to, że wyniki dotychczas prowadzonych badań wskazują na znaczne nasilenie negatywnych zjawisk społecznych na terenie szkół, postanowiono zwrócić szczególną uwagę na sposoby radzenia sobie przez młodzież w sytuacjach trudnych. Wśród nich szczególnie miejsce zajęły konflikty i sytuacje przemocowe, w których strony doświadczają pewnych rozbieżności w zakresie zaspokojenia potrzeb i preferowanych wartości ukrywanych pod postacią interesów. W takiej sytuacji nauczyciele mogą próbować wzmacniać zasoby osobiste młodzieży lub/i podejmować działania zmierzające do poprawy klimatu panującego w szkole. Okazję ku temu stwarzają szkolne programy nawiązujące do

zasad sprawiedliwości naprawczej, w których rezultatem końcowym jest prowadzenie spotkań mediacyjnych. podczas których strony konfliktu uczą się konstruktywnych sposobów osiągnięcia porozumienia. W praktyce szkolnej coraz częściej rezygnuje się z oddziaływań profilaktycznych bazujących na korekacji zaburzonych sfer funkcjonowania podmiotu na rzecz działań zmierzających do wzmacniania potencjału posiadanego przez młodzież.

W badaniu własnym założono, że kompetencje mediacyjne, empatia i postawa egzystencjalna typu „być” mogą stanowić takie zasoby osobiste, które ułatwią młodzieży walkę z trudnościami życiowymi. Umożliwiają one jej również efektywne pośredniczenie w konfliktach rówieśniczych (pełnienie funkcji mediatora). Empatię potraktowano jako dyspozycję człowieka (M. Davis, 1999) wspomagającą proces radzenia sobie w sytuacjach trudnych (J. Rembowski, 1989). Przyjęto, że postawa typu „być” stanowi czynnik optymalizujący zaspokajanie aktualnych potrzeb jednostki (B. Grulkowski, 2007), natomiast kompetencje mediacyjne zdefiniowano jako podmiotową dyspozycję jednostki umożliwiającą jej świadome, ze względu na potrzeby i skutki, rozwiązywanie sytuacji konfliktowych z zastosowaniem zasad procesu pośredniczenia oraz ponoszenie odpowiedzialności za przejawiane zachowania.

W naszym kraju brakowało dotychczas badań dowodzących skuteczności programów mediacyjnych. Stąd też opracowano dwie monografie nawiązujące do efektów uzyskanych po wdrożeniu autorskiego programu mediacji szkolnych do dwóch szkół gimnazjalnych (*Klimat szkół gimnazjalnych. Diagnoza weryfikacyjna programu „Mediacja w szkole”*, Wyd. SCRIPTORIUM Opole 2014 oraz *Analiza zasobów osobistych uczestników szkolnego warsztatu mediacyjnego*, Wyd. SCRIPTORIUM Opole 2014).

W monografii *Klimat szkół gimnazjalnych. Diagnoza weryfikacyjna programu „Mediacja w szkole”* celem poznawczo-teoretycznym było określenie efektywności prowadzonych oddziaływań mediacyjnych w zakresie klimatu szkolnego.

Główny problem zawarł się w pytaniu: „Czy i w jakim stopniu możliwe jest efektywne poprawianie klimatu szkół gimnazjalnych poprzez realizowanie programu mediacyjnego?”

Postawiony problem badawczy przedstawiono w postaci pytań szczegółowych:

1. Jaki był, a jaki jest obecnie, klimat szkół, w których realizowano program mediacyjny, w percepcji uczniów i nauczycieli, w wymiarze pedagogiczno-dydaktycznym i organizacyjnym?

2. Jakie są opinie badanej młodzieży na temat programu mediacyjnego oraz mediatora wyjściowego?

W monografii *Analiza zasobów osobistych uczestników szkolnego warsztatu mediacyjnego* celem badania było określenie efektywności oddziaływań podjętych w ramach warsztatu mediacyjnego, zmierzających do wzmacniania wybranych zasobów osobistych młodzieży gimnazjalnej.

Główny problem zawarł się w pytaniu: „W jakim stopniu możliwe jest efektywne rozwijanie zasobów osobistych młodzieży gimnazjalnej poprzez uczestniczenie przez nią w warsztacie mediacyjnym?”

Sformułowano następujące pytania szczegółowe:

1. Jaki jest poziom zasobów osobistych młodzieży z grupy eksperymentalnej oraz kontrolnej, kształcącej się w różnych szkołach?
2. W jakim stopniu oddziaływania prowadzone w ramach warsztatu mediacyjnego przyczynią się do podwyższenia u młodzieży poziomu zasobów osobistych w zakresie:
 - kompetencji mediacyjnych;
 - postawy typu „być”;
 - empatii emocjonalno-poznawczej?
3. Czy i w jakim zakresie lokalizacja szkoły przyczyni się do zróżnicowania efektów warsztatu mediacyjnego w badanych grupach młodzieży?

W ramach dotychczas prowadzonych programów mediacyjnych poza granicami Polski uzyskiwano znaczne, korzystne zmiany w klimacie placówek, w których realizowano je (np. J. Gilhooley, N. S. Scheuch, 2000; L. Mousset-Libeau, 2005). W związku z tym założono, że program mediacyjny własnego autorstwa także przyczyni się do istotnej poprawy klimatu szkół w ocenie nauczycieli i uczniów. Wyeksponowano społeczny wymiar klimatu szkoły z uwagi na wagę relacji między osobami związanymi z nią, szczególnie nauczycielami i uczniami. W realizowanych dotąd programach mediacyjnych z powodzeniem rozwijano u młodzieży kompetencje społeczne zaliczane do zasobów osobistych młodzieży (np. J. Gilhooley, N. S. Scheuch, 2000; M. Wright, 2005a; R. Marklund, 2010; A. Lewicka-Zelent, 2012). Założono zatem, że po zakończeniu programu mediacyjnego młodzież szkolna, szczególnie ta uczestnicząca w warsztacie mediacyjnym, będzie preferowała konstruktywne strategie działania w sytuacjach konfliktowych. Wśród zasobów osobistych zwrócono uwagę na: kompetencje mediacyjne, empatię emocjonalno-poznawczą oraz postawę egzystencjalną

typu „być”, które mogą warunkować poziom gotowości młodzieży do zadośćuczynienia, stanowiącego podstawę mediacji.

Badaniem objęto społeczność dwóch szkół gimnazjalnych na terenie woj. lubelskiego – Gimnazjum nr 1 w Rykach oraz Gimnazjum nr 19 w Lublinie w latach 2008-2010. Postanowiono sprawdzić na ile rodzaj środowiska, w jakim znajdują się szkoły, do których uczęszcza młodzieży gimnazjalna, różnicuje ją pod względem zmiennych zależnych wyróżnionych w badaniu. B. Hartop, S. Farrell i J. Tyrrell (1999) dowiedli bowiem, że uzyskuje się zróżnicowane efekty w placówkach zlokalizowanych w różnych środowiskach, pomimo realizowanego tego samego programu mediacyjnego.

W celu określenia efektywności przeprowadzonego programu mediacyjnego dokonano porównania wyników uzyskanych w pomiarze początkowym i końcowym, a dzięki temu ustalono kierunek i wielkość przeobrażeń. W badaniu oparto się na procedurze ewaluacyjnej, którą opisał Z. B. Gaś (1999). Dokonano pomiaru zmian w zakresie badanych zmiennych, co umożliwiło weryfikację realizowanego projektu – zmodyfikowanie przeprowadzonego programu oraz sformułowanie postulatów dla praktyki edukacyjnej. Zastosowano model badań quasi-eksperymentalnych, oparty na procedurze pretestu/posttestu z grupą kontrolną (J. Brzeziński, 2002). Warsztaty mediacyjne przebiegały dwuetapowo (I – zajęcia rozwijające kompetencje społeczne, II – zajęcia rozwijające kompetencje mediacyjne). Chcąc sprawdzić, w jaki sposób i na którym etapie warsztatu zachodzą największe zmiany w zakresie zasobów osobistych młodzieży, dokonano trzech pomiarów: przed warsztatami (I pomiar- pretest), po pierwszym bloku zajęć (II pomiar- posttest I) i na zakończenie zajęć, po drugim bloku zajęć (III pomiar- podtest II). Natomiast w celu określenia charakteru klimatu szkół w czasie trwania programu mediacyjnego przeprowadzono dwukrotną diagnozę (przed rozpoczęciem programu i po jego zakończeniu).

Dodatkowo określono stopień zapotrzebowania szkół gimnazjalnych na programy mediacyjne. W tym celu ustalono poziom wybranych zasobów osobistych młodzieży z klas pierwszych (N=160), w tym: kompetencji mediacyjnych, empatii oraz postawy „być”. Następnie na podstawie badania socjometrycznego wybrano 40 uczestników warsztatu mediacyjnego (grupa eksperymentalna) (W tym celu wykorzystano kwestionariusz ankiety własnego autorstwa). Po zakończeniu programu społeczność szkolna dokonała jego oceny przy pomocy kwestionariusza ankiety „Twoja opinia na temat programu mediacyjnego” A. Lewickiej-Zelent.

Podczas badania wykorzystano całe spectrum narzędzi badawczych:

- Kwestionariusz ankiety dla uczniów E. Petláka;
- Kwestionariusz „A-R” K. Ostrowskiej;
- Kwestionariusz ankiety „Jakbyś zachował się, gdyby..?” własnego autorstwa;
- Skalę „A” i „O” K. Kmieciak-Baran;
- Skalę oceny do badania prowadzenia klasy E. Petláka;
- Skalę ocen do badania pozytywnego klimatu szkoły E. Petláka;
- Kwestionariusz Kompetencji Mediacyjnych (KKM) własnej konstrukcji;
- Indeks Reaktywności Interpersonalnej (IRI) M. Davisa w adaptacji własnej;
- Skalę Postaw Być i Mieć (SPBiM) B. Grulkowskiego;
- Kwestionariusz danych osobowych własnego autorstwa.

Dzięki uzyskanym wynikom badania własnego możliwe było określenie poziomu zasobów osobistych młodzieży oraz charakteru klimatu szkół, w których realizowano autorski program mediacyjny. Potwierdzono występowanie pewnej specyfiki porównywanych szkół zarówno w zakresie poszczególnych przejawów ich klimatu, jak i kompetencji mediacyjnych oraz empatii emocjonalno-poznawczej uczniów. Z jednej strony gimnazjaliści dość intensywnie skrytykowali poziom kompetencji psychopedagogicznych swoich nauczycieli, a z drugiej subiektywnie nisko ocenili poziom uwzględnionych w badaniu swoich zasobów osobistych, co potwierdza zapotrzebowanie na programy mediacyjne w tychże szkołach.

Ze względu na różnice występujące między grupą młodzieży z Lublina i Ryk, jeszcze przed rozpoczęciem programu mediacyjnego, można było oczekiwać rozbieżności w zakresie efektywności zaproponowanych oddziaływań wychowawczo-profilaktycznych. Przypuszczenie takie potwierdzono w sposób empiryczny. Po zakończeniu programu młodzież znacznie częściej zgłaszała chęć rozwiązywania konfliktów rówieśniczych w sposób konstruktywny. Wzrósł również poziom jej świadomości i wiedzy na temat zjawiska przemocy. Ryccy gimnazjaliści istotnie rzadziej doświadczali przemocy szkolnej ze strony innych ludzi, natomiast ich rówieśnicy z Lublina istotnie rzadziej stosowali ją wobec członków społeczności szkolnej. Uzyskane zmiany potwierdzili nauczyciele, którzy zaobserwowali mniejsze nasilenie aktów wandalizmu w szkole i wzrost poczucia bezpieczeństwa na jej terenie. Zauważyli także zacieśnienie współpracy między młodzieżą i pracownikami szkoły. W ich opinii klimat szkół nie poprawił się radykalnie, jednak przybrał satysfakcjonujący kierunek zmian w tym zakresie, szczególnie w szkole ryckiej. Według

badanej młodzieży po zakończeniu programu *Mediacja w szkole* nauczyciele częściej zaczęli postępować zgodnie z zasadą podmiotowego traktowania uczniów, wyrażającą się w okazywaniu im szacunku i odstępowaniu od kar, na rzecz pracy nad ich emocjami i potrzebami. Ponadto częściej wykorzystywali w swojej pracy bardziej efektywne metody dydaktyczno-wychowawcze oraz formułowali jasne kryteria wymagań przedmiotowych. Równocześnie więcej nauczycieli zaczęło preferować liberalny styl prowadzenia klasy, co przejawiało się m. in. mniejszym zdyscyplinowaniem uczniów.

W świetle uzyskanych wyników badań można stwierdzić, że warsztat mediacyjny spełnił funkcję założoną na wstępie. W grupie eksperymentalnej zaszło bowiem zdecydowanie więcej korzystnych zmian w zakresie wyróżnionych zasobów osobistych aniżeli w grupie młodzieży nieuczestniczącej w zajęciach. U młodzieży biorącej udział w warsztacie mediacyjnym nastąpił znaczny rozwój kompetencji mediacyjnych oraz postawy typu „być”. Zaszły również pozytywne zmiany w empatyczności uczniów, choć nie tak znaczne.

Badanie własne miało na celu z jednej strony zwrócić uwagę na potrzebę prowadzenia eksploracji badawczych dotyczących klimatu szkół, a z drugiej – konieczności wdrażania konkretnych rozwiązań ujawnionych problemów. Niestety bardzo często pracownicy szkół (łącznie z dyrektorem) mają na tyle duże obawy przed ujawnieniem szkolnych trudności dydaktyczno-wychowawczych, że zatajają wszelkie nieprawidłowości, nie podejmując żadnych kroków zaradczych. W ten sposób małe problemy urastają do tych bardzo poważnych. Być może nauczyciele zapoznawszy się z uzyskanymi wynikami, zaczną dostrzegać znaczny potencjał mediacji i wykorzystywać ją w swoich praktykach edukacyjnych. Na podstawie przeprowadzonego badania dotyczącego klimatu szkół nie można jednak wysunąć wniosków ogólnych z uwagi na potwierdzoną jego specyfikę w każdej placówce. Niemniej jednak podjęto próbę wyeksponowania wartości badań mających na celu uchwycenie zjawisk grupowych, określających charakter relacji zachodzących między członkami społeczności szkolnej (np. badania socjometryczne, czy badania klimatu szkół). Ujawniono potrzebę wzmocnienia zasobów osobistych posiadanych przez młodzież gimnazjalną w ramach różnorodnych zajęć szkolnych. Pomocny w tym celu może być scenariusz autorskiego programu mediacyjnego, zmodyfikowany dzięki przeprowadzonej ewaluacji. W procesie kształtowania pozytywnych postaw członków społeczeństwa istotne jest upowszechnianie wiedzy o mediacji i rozwijanie kompetencji mediacyjnych w różnych grupach wiekowych i zawodowych. Równolegle warto zastanowić się nad wprowadzeniem zmian legislacyjnych, które przybliżą społeczeństwu ideę

sprawiedliwości naprawczej, dzięki czemu zostanie ono zmotywowane do wdrażania jej w praktyce. Podejmowane działania powinny zmierzać do wzrostu poziomu świadomości społecznej i prawnej oraz preferowania profilaktyki I- i II-rzędowej zamiast III-rzędowej – utożsamianej już z resocjalizacją. Jednym z takich prewencyjnych działań jest odpowiednie przygotowanie przyszłych mediatorów do pośredniczenia w konfliktach innych ludzi oraz rozwiązywania własnych problemów natury społecznej. Pierwszym krokiem ku temu może być właśnie szkolenie młodzieży w zakresie mediacji szkolnej. Być może dowiedziona efektywność realizowanego szkolnego programu mediacyjnego będzie stanowiła punkt zwrotny w podejmowaniu działań edukacyjnych promujących ideę mediacji w polskich szkołach.

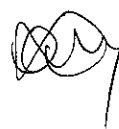
W badaniu własnym z grupy młodzieży szkolnej wyodrębniono nieletnich jako te osoby, które wymagają nie tylko wsparcia profilaktycznego, ale również resocjalizacyjnego. Dlatego też w monografii *Uwarunkowania gotowości nieletnich do zadośćuczynienia w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej*, w grupie badawczej znalazła się młodzież objęta obowiązkiem szkolnym, a wśród niej ta, która jest stroną w konflikcie o charakterze prawnym. Przedmiotem badania uczyniono zadośćuczynienie wyprowadzone z paradygmatu sprawiedliwości naprawczej, a stanowiące podwaliny mediacji. Stąd też prowadzone rozważania biorą swój początek w sprawiedliwości, którą w ujęciu prawnym można ujmować w kontekście: retribucji, wychowania i opieki oraz restytucji. Obecnie społeczeństwo opowiada się za odwetowym rozwiązywaniem konfliktów, w którym sprawiedliwość sprowadza się do jej wymierzania (czytaj: stosowanie kar zewnętrznych, odpłata). Dlatego tak ważne jest podkreślanie znaczenia sprawiedliwości w wymiarze podejmowania działań naprawczych na rzecz osób pokrzywdzonych. Osoba, dla której w hierarchii wartości sprawiedliwość zajmuje niską pozycję, nie będzie miała prawdopodobnie ani zamiaru, ani ochoty przeprosić pokrzywdzonego lub w inny sposób naprawić swojego błędu. Nie będzie więc gotowa do zadośćuczynienia osobie, której ograniczyła w znacznym stopniu lub uniemożliwiła zaspokojenie ważnych dla niej potrzeb. Natomiast osoba o wysokim poziomie poczucia sprawiedliwości naprawczej powinna dążyć do poszukiwania na drodze dialogu, konstruktywnego rozwiązania konfliktu (np. poprzez zadośćuczynienie). Niezmiernie trudno jest uzyskać pożądane zmiany w zakresie kompetencji i świadomości mediacyjnej całego społeczeństwa, natomiast znacznie łatwiej jest ukierunkować w odpowiedni sposób poglądy dzieci i młodzieży podatnych na sugestie innych.

Dlatego zasadniczym zagadnieniem badawczym uczyniono zadośćuczynienie, traktowane jako składowa paradygmatu sprawiedliwości naprawczej, co stanowi niszę badawczą, szczególnie w wymiarze psychospołecznym. Istotną rolę w problematyce badań spełniły takie korelaty, jak: uczucia moralne, empatia, hierarchia wartości, postawy wobec norm moralnych i usprawiedliwianie się, które znalazły przestrzeń w heurystycznym modelu funkcjonowania człowieka L. Pytki (2005) oraz teorii rozwoju osobowości E. Eriksona. Stąd też założono, że jednym ze sposobów naprawy sytuacji konfliktowej przez młodzież jest podjęcie przez nią działań restytucyjnych. Wyrównanie krzywdy wyrządzonej drugiej osobie umożliwia progres rozwojowy „sprawcy”. Takie zachowanie zapewnia jej przejście z procesu nieprzystosowania społecznego na drogę optymalnego funkcjonowania społecznego. Podjęcie procesu naprawczego wymaga jednak kształtowania poszczególnych cech osobowości młodzieży, która powinna wykazywać wewnętrzną gotowość do zadośćuczynienia. Wydaje się zatem, że jednym ze sposobów modyfikowania zachowania nieletnich jest stawianie ich w określonych rolach społecznych, skłaniających do podejmowania prób rekompensowania krzywd zadanych innym ludziom (co umożliwi udział w spotkaniach i warsztatach mediacyjnych). Zanim jednak podejmie się konkretne działania praktyczne w tym zakresie należy bardzo precyzyjnie przygotować grunt teoretyczny. Dlatego tak ważne było wskazanie uwarunkowań gotowości młodzieży do zadośćuczynienia. Dzięki temu praktycy uzyskali konkretne wskazówki do podejmowanych przez siebie oddziaływań na terenie szkoły (i nie tylko) – między innymi tych prowadzonych w ramach szkolnych programów mediacyjnych.

W aspekcie teoretycznym celem badania było określenie zależności między poczuciem sprawiedliwości naprawczej nieletnich a ich gotowością do zadośćuczynienia osobom pokrzywdzonym oraz wskazanie ich korelatów. Natomiast celem praktycznym było sformułowanie profilaktyczno-wychowawczych zaleceń do pracy z młodzieżą (szczególnie tą skonfliktowaną z prawem). Planowane oddziaływania zakładają wspieranie młodzieży w rozwoju jej moralnego wymiaru osobowości, co wpisuje się w założenia resocjalizacji inkluzyjnej.

Założenia teoretyczne oraz cele badawcze stały się podstawą do sformułowania w formie pytań czterech głównych problemów badawczych:

1. Jaki poziom gotowości do zadośćuczynienia wykazują nieletni w porównaniu z młodzieżą przestrzegającą normy prawne?
2. Jakie jest poczucie sprawiedliwości naprawczej młodzieży skonfliktowanej i nieskonfliktowanej z prawem?

3. Czy, a jeśli tak, to jakie związki występują między gotowością do zadośćuczynienia ofiarom a poczuciem sprawiedliwości nieletnich i młodzieży niewchodzącej w konflikty z prawem?
4. Jakie są uwarunkowania gotowości nieletnich i młodzieży niewchodzącej w konflikty z prawem do zadośćuczynienia oraz ich poczucia sprawiedliwości naprawczej?

W badaniu własnym zastosowano następujące narzędzia badań:

- Skalę Wartościowania Sprawiedliwości Naprawczej własnej konstrukcji,
- Skalę Gotowości do Zadośćuczynienia (SGZ) oraz Skalę Oczekiwania Zadośćuczynienia (SOZ) własnej konstrukcji,
- Kwestionariusz „Moje Relacje ze Światem” I. Mudreckiej,
- Kwestionariusz Postaw wobec Norm Moralnych (PNM) W. Poznaniaka,
- Kwestionariusz Osobowości (The Survey Instrument, SI) S. H. Schwartza,
- Kwestionariusz Rozumienia Empatycznego Innych Ludzi (KRE-II) A. Węglińskiego,
- Arkusz Obserwacyjny Badanego własnego autorstwa.

Badanie przeprowadzono w latach 2010-2012 i objęto nim 121 nieletnich znajdujących się pod opieką sądu (objętych nadzorem kuratora lub uczęszczających do ośrodków kuratorskich) oraz 186 uczniów, którzy nie weszli w konflikt z prawem. Analizy statystyczne przeprowadzono na 220 osobach (po 110 w grupie).

W badaniu początkowym ustalono, że młodzież szkolna wyrażała bardziej pozytywne opinie na temat sprawiedliwości naprawczej w porównaniu z rówieśnikami, wobec których sąd stosował środki wychowawcze. Nieletni mieli największe problemy z przypisaniem pozytywnego znaczenia takim twierdzeniom jak: satysfakcja, zadośćuczynienie, moralność i sumienie, które w znacznym stopniu służą do opisanie sprawiedliwości restytucyjnej. Najbardziej pozytywnie wartościowali oni uczciwość, prawdę i równość. Ponadto znacznie rzadziej doświadczali oni takich uczuć moralnych jak: poczucie winy i wstydu oraz wyrzuty sumienia. Cechowali się oni zdecydowanie niższym poziomem empatii emocjonalnej. Sympatyzowanie z przeżyciami innych ludzi oraz wrażliwość na ich przeżycia w największym stopniu różnicowały porównywane grupy młodzieży. Nieletni zdecydowanie częściej niż młodzież nienaruszająca norm prawnych stosowali różnorodne techniki neutralizacji. Niemal wszystkie wyróżnione wartości w grupie porównawczej zajęły wyższe pozycje w hierarchii w porównaniu z grupą nieletnich. Młodzież z obu grup najbardziej różniła się w zakresie takich wartości, jak: życie duchowe, sprawiedliwość społeczna, sens życia, odwaga, czystość, ład społeczny, pobożność, szacunek dla rodziców i osób starszych

oraz inteligencja. W hierarchii nieletnich najwyższe pozycje w hierarchii zajęły: przyjaźń, miłość, szacunek dla siebie samego, prywatność i niezależność, natomiast młodzież niewchodząca w konflikty prawne ceniła sobie najbardziej: zdrowie, czystość, prywatność, szacunek dla rodziców i osób starszych, miłość i przyjaźń. Mało istotne w życiu badanych osób okazały się takie wartości, jak: życie duchowe, pobożność, sprawiedliwość społeczna, ład społeczny, piękno (MK) oraz wpływowość, władza, silna pozycja społeczna, urozmaicone życie (MNK). Młodzież nienaruszająca norm prawnych przejawiała zdecydowanie bardziej pozytywne postawy wobec norm moralnych aniżeli nieletni.

W świetle uzyskanych wyników badań można uznać, że hipoteza zakładająca występowanie zależności między gotowością młodzieży do zadośćuczynienia a jej poczuciem sprawiedliwości naprawczej potwierdziła się. Zarówno w grupie podstawowej, jak i porównawczej stwierdzono występowanie związków dodatnich między zmiennymi. W przypadku zmiennej kryterialnej: oczekiwanie zadośćuczynienia, przeważały zależności ujemne, co oznacza, że niskie poczucie sprawiedliwości naprawczej młodzieży wiąże się z jej wysokimi żądaniem wobec drugiej strony konfliktu.

Oddziaływania prowadzone wobec nieletnich powinny wpisywać się w założenia resocjalizacji inkluzyjnej. Chcąc uzyskiwać wymierne efekty w pracy z osobami naruszającymi normy prawne, dąży się do ich integracji ze społeczeństwem – a nie ekspulsji. Nie należy oczekiwać, że nieletni zostaną zaakceptowani przez społeczeństwo w sytuacji, gdy sami nie podejmują wysiłku związanego z powrotem do życia społecznego. Nieletni powinni aktywnie uczestniczyć w tworzeniu zintegrowanej grupy społecznej, a nie biernie czekać na włączenie ich przez innych członków społeczeństwa. Możliwość taką daje podjęcie przez nich działań naprawczych na rzecz osób pokrzywdzonych.

Czynienie zadość innym ludziom stanowi jedną z podstawowych zasad paradygmatu sprawiedliwości naprawczej, co oznacza, że nadawanie jej wysokiej rangi stanowi wyznacznik podejmowania kolejnych kroków pedagogicznych, zmierzających do ponownej socjalizacji nieletnich, poprzez ich współdziałanie w rozwiązywaniu konfliktów społecznych (w tym prawnych). Sprawiedliwość społeczna, jako niestety jedna z wartości najniższej sytuowanych w hierarchii badanej młodzieży, powinna stać się pewnym drogowskazem w jej codziennym życiu. Jeśli doceni ona sprawiedliwość, poczyni pierwszy krok ku wzmocnieniu swojego poczucia odpowiedzialności. Zakładając, że sprawiedliwość społeczna jest fundamentem sprawiedliwości naprawczej, można oczekiwać, że osoba ceniąca sprawiedliwość jest w stanie dokonać jej właściwej interpretacji, w której nie ma miejsca na

odwet i zemstę – częste źródła konfliktów. Dlatego tak ważne jest zapoznanie młodzieży z zasadami sprawiedliwości retributywnej i naprawczej w celu podniesienia jej świadomości, co do ich konsekwencji. Taki zabieg – z dużym prawdopodobieństwem – przyczyni się z jednej strony do ograniczenia w przyszłości konfliktów z udziałem tejże młodzieży, a z drugiej do efektywnego polubownego rozwiązywania terażniejszych konfliktów.

W badaniu własnym wyeksponowano psychopedagogiczne i prawne znaczenie idei sprawiedliwości naprawczej wraz z zadośćuczynieniem w procesie wychowania młodzieży. Uzyskane rezultaty badań ukazują specyfikę uwarunkowań poczucia sprawiedliwości naprawczej i gotowości do zadośćuczynienia w grupie młodzieży wchodzącej i niewchodzącej w konflikty prawne. Zabieg taki umożliwił wyznaczenie kierunku działań resocjalizacyjnych i profilaktycznych aranżowanych z myślą o młodzieży.

4.4. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (załącznik 5)

Problematyka prowadzonych badań

Podejmowaną przeze mnie problematykę można sprowadzić do czterech głównych obszarów:

1. mediacji;
2. kompetencji społecznych, ze szczególnym podkreśleniem umiejętności empatycznych;
3. psychospołecznego funkcjonowania studentów pedagogiki resocjalizacyjnej i pedagogów;
4. odchyłeń od normy:
 - a. w zakresie zachowania;
 - b. w zakresie zdolności percepcyjnych i sprawności fizycznej.

4.4.1. Mediacja

Moje zainteresowania zagadnieniami związanymi z mediacją, traktowaną jako jedną z głównych form sprawiedliwości naprawczej, wzięły swój początek w udziale w szkoleniach z mediacji sądowej (w wymiarze 80 godzin). Uzyskawszy wpis do sądowego wykazu mediatorów w sprawach karnych i nieletnich zaczęłam prowadzić spotkania mediacyjne, w większości w sprawach z udziałem nieletnich. Uzyskanie uprawnień trenerskich pobudziło chęć podjęcia eksploracji badawczych w obszarze zagadnień związanych z mediacją z udziałem młodzieży. Efektem jedenastu lat poszukiwań badawczych jest 5 monografii:

- Lewicka-Zelent A., 2015, *Uwarunkowania gotowości nieletnich do zadośćuczynienia w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej*, Lublin, Wyd. UMCS, ss. 368.

- Lewicka-Zelent A., 2014a, *Analiza zasobów osobistych uczestników szkolnego warsztatu mediacyjnego*, Opole, Wyd. SCRIPTORIUM, ss. 231.

- Lewicka-Zelent A., 2014b, *Klimat szkół gimnazjalnych. Diagnoza weryfikacyjna programu "Mediacja w szkole"*, Opole, Wyd. SCRIPTORIUM, ss. 248.

- Lewicka-Zelent A., 2012, *Obniżanie poziomu przemocy i lęku młodzieży gimnazjalnej*, Lublin, Wyd. UMCS, ss. 130.

- Lewicka A., Grudziewska E., 2010, *Mediacja sądowa. Alternatywna metoda resocjalizacyjna?*, Lublin, Wyd. UMCS, ss. 219) (udział własny – 50%).

Ponadto została opublikowana praca pod redakcją (Lewicka A., 2008, *Profesjonalny mediator. Zostań nim! Poradnik metodyczny*, Lublin, Wyd. UMCS, ss. 198), płyta DVD (poradnik metodyczny w formie elektronicznej) (Lewicka A., Wawer R., 2008, *Mediacja w szkole. Metoda wspomagająca rozwiązywanie konfliktów. Multimedialny przewodnik metodyczny*, Lublin, Wyd. UMCS) (udział własny – 50%) oraz 15 artykułów i rozdziałów w monografiach (załącznik 4):

1. Lewicka A., 2005, *Empatyczny mediator efektywnym „rozmówcą”?*, „Opieka Wychowanie Terapia”, nr 1-2, s. 32-33.
2. Lewicka A., 2008, *Mediator szkolny – jego umiejętności psychopedagogiczne*, [w:] Z. Bartkowicz, A. Węgliński (red.), *Skuteczna resocjalizacja. Doświadczenia i propozycje*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 361-370.
3. Lewicka A., 2008, *Empatia mediatora – zaleta czy wada?*, [w:] A. Lewicka (red.), *Profesjonalny mediator. Zostań nim! Poradnik metodyczny*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 81-90.
4. Lewicka A., 2008, *Spotkanie mediacyjne, czyli wystąpienia mediatora*, [w:] A. Lewicka (red.), *Profesjonalny mediator. Zostań nim! Poradnik metodyczny*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 135-142.
5. Lewicka A., 2010, *Mediacja szkolna – ujęcie teoretyczno-empiryczne*, [w:] J. Dąbek, S. Chrost (red.), *Profilaktyka i mediacja w szkole. Teoria i praktyka*, Sandomierz, Wyd. Diecezjalne, s. 61-74.
6. Lewicka A., 2012, *Mediacja sądowa w opinii osób przejawiających i doświadczających przemocy*, [w:] *Релігія та соціум у контексті глобальних трансформацій*, Czerniowce, Wyd. UN im. Jurija Fedkowycza, s. 91-108.
7. Lewicka A., 2012, *Poziom kompetencji mediacyjnych młodzieży gimnazjalnej*, „Studium Vilmense A”, vol. 9, s.61-64.

8. Lewicka-Zelent A., Parcheta-Kowalik M., 2013, *The current status of mediation in juvenile cases in Poland*, Informations Technologies, Economics and Law: state and development perspectives (itel - 2013), Bukovina, s. 350-352 (udział własny – 50%).
9. Lewicka-Zelent A., Parcheta-Kowalik M., 2013, *The Possibilities of mediation in Poland*, Informations Technologies, Economics and Law: state and development perspectives (itel - 2013), Bukovina, s. 353-355 (udział własny – 50%).
10. Lewicka-Zelent A., Trojanowska E., 2014, *Family mediation in Poland*, „Збірник наукових праць”, nr 10, s. 216-217 (udział własny – 50%).
11. Lewicka-Zelent A., 2014, *The idea of restorative justice in the economic and social dimension*, „Збірник наукових праць. Економічні науки”, nr 11, s. 57-65.
12. Lewicka-Zelent A., Trojanowska E., 2014, *Dobro dziecka a prawo rodziców do rozvodu*, „Niebieska Linia”, nr 4, s. 2-5 (udział własny – 50%).
13. Lewicka-Zelent A., Trojanowska E., 2014, *Szkolny warsztat mediacyjny a przemoc*, „Niebieska Linia”, nr 1, s. 27-29 (udział własny – 50%).
14. Lewicka-Zelent A., Niedźwiadek K., 2014, *Mediacja sądowa w opinii sędziów, prokuratorów i adwokatów*, „Probacja”, nr 3, s. 63-80 (udział własny – 50%).
15. Lewicka-Zelent A., Wiśniewska-Dejneka M., 2014, *Prawne losy mediacji cywilnych w Hiszpanii i w Polsce*, „Probacja”, nr 4, s. 97-111 (udział własny – 50%).

W publikacjach swoich prezentowałam szerokie rozumienie paradygmatu sprawiedliwości naprawczej, koncentrując się na mediacji. Dokonałam próby zdefiniowania pojęcia „mediacja”, klasyfikacji jej rodzajów oraz przeglądu celów i sposobów jej prowadzenia. Na podstawie badań empirycznych wyprowadziłam pojęcie „kompetencje mediacyjne”, których poziom określiłam zarówno w grupie młodzieży, jak i osób dorosłych przygotowujących się do pełnienia roli pośrednika.

Jako jedna z nielicznych osób w Polsce podejmuję problematykę mediacji szkolnych, nie tylko w wymiarze teoretycznym, ale także praktycznym. Wyeksponowałam wychowawczą, profilaktyczną i resocjalizacyjną funkcję mediacji. Zaprezentowałam założenia autorskiego programu mediacji szkolnej, który realizowałam w ramach wolontariatu w dwóch szkołach gimnazjalnych na terenie województwa lubelskiego. Większą część wyników uzyskanych w trakcie przeprowadzonego projektu badawczego przedstawiłam w monografiach (Lewicka-Zelent A., 2012; Lewicka-Zelent A., 2014a; Lewicka-Zelent A., 2014b). Odpowiedzią na brak pomocy metodycznych w zakresie szkolenia mediatorów jest płyta DVD obrazująca różne strategie prowadzenia spotkań mediacyjnych z udziałem młodzieży.

4.4.2. Kompetencje społeczne, ze szczególnym podkreśleniem umiejętności empatycznych

Problematyka kompetencji społecznych jest kompatybilna względem moich głównych zainteresowań dotyczących mediacji. Wiele spośród wykorzystywanych we wcześniejszych badaniach narzędzi badawczych zastosowałam także w badaniach nad zjawiskiem mediacji. Na szczególną uwagę zasługuje empatia, której tematyka poruszana jest w wielu moich publikacjach. Empatia emocjonalno-poznawcza została zaliczona przeze mnie do zasobów osobistych młodzieży oraz grupy predyktorów jej gotowości do zadośćuczynienia. Z pojęcia kompetencji społecznych wyprowadziłam pojęcie kompetencji mediacyjnych, które stanowią ważny element moich dociekań naukowych. W badaniach wykorzystywałam Kwestionariusz Kompetencji Mediacyjnych własnego autorstwa oraz Indeks Reaktywności Interpersonalnej w adaptacji własnej. Zasygnalizowane zagadnienia znalazły swoje odzwierciedlenie w 25 publikacjach (w tym w 2 monografiach i 1 pracy pod redakcją) (załącznik 4):

1. Lewicka A., 2006, *Rozwijanie empatii u studentów pedagogiki specjalnej*, Lublin, Wyd. UMCS, ss. 247.
2. Lewicka-Zelent A., Korona K., Lesiuk M., 2013, *Psychospołeczne funkcjonowanie uczestników programu resocjalizacyjnego „Uwolnij swoje emocje. Uwolnij siebie”*, Lublin, Wyd. EPISTEME, ss.168 (udział własny – 50%).
3. Bartkowicz Z., Węgliński A., Lewicka A. (red.), 2010, *Powinności i kompetencje w wychowaniu osób niedostosowanych społecznie*, Lublin, Wyd. UMCS, ss. 357 (udział własny - 30%).
4. Lewicka A., 2005, *Empatyczny mediator efektywnym „rozumcą”?*, „Opieka Wychowanie Terapia”, nr 1-2, s. 32-33.
5. Lewicka A., 2005, *Empatyczny świat ucznia uzdolnionego*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sectio J, vol. XVIII, s. 73-79.
6. Lewicka A., Grudziewska E, 2007, *Kompetencje społeczne pedagogów resocjalizacyjnych w pracy z osobami niedostosowanymi społecznie*, [w:] M. Jędrzejko, W. Bożejewicz (red.), *Człowiek w sieci zniewolonych dróg*, Pułtusk, Wyd. AH, s. 201-209 (udział własny – 50%).
7. Lewicka A., 2007, *Potrzeba rozwijania empatii przyszłych pedagogów*, [w:] Z. Bartkowicz, M. Kowaluk, M. Samujło (red.), *Nauczyciel kompetentny. Teraźniejszość i przyszłość*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 142-151.

8. Lewicka A., Czechowska-Bieluga M., 2008, *Empatia i przemoc – analiza zjawiska na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej*, [w:] (red.), A. Kanios, *Przeciwdziałanie przemocy – ujęcie interdyscyplinarne*, Lublin, Wyd. EMBE PRESS, s. 113-125 (udział własny – 50%).
9. Lewicka A., Lisiecka M., 2010, *Poziom empatii osób odbywających karę pozbawienia wolności*, [w:] Z. Jasiński, D. Widelak (red.), *W poszukiwaniu optymalnego modelu więzienia resocjalizującego*, Opole, Wyd. UO, s. 67-77 (udział własny – 50%).
10. Lewicka A., 2010, *Empatia studentów a doświadczanie i stosowanie przez nich przemocy*, [w:] S. Byra, M. Parchomiuk (red.), *Student niepełnosprawny. Wybrane konteksty*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 113-132.
11. Lewicka A., Grudziewska E., 2010, *Analiza wybranych aspektów osobowości personelu penitencjarnego na tle grupy porównawczej*, [w:] Z. Bartkowicz, A. Węgliński, A. Lewicka (red.), *Powinności i kompetencje w wychowaniu osób niedostosowanych społecznie*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 57-68 (udział własny – 50%).
12. Lewicka A., Kopoć A., 2010, *Poziom agresji i empatii emocjonalno-poznawczej uczniów szkół gimnazjalnych*, [w:] Z. Bartkowicz, A. Węgliński, A. Lewicka (red.), *Powinności i kompetencje w wychowaniu osób niedostosowanych społecznie*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 331-342 (udział własny – 50%).
13. Lewicka A., 2010, *Empatyczny czy asertywny przedstawiciel personelu resocjalizacyjnego*, [w:] R. M. Ilnicka, J. Cichła (red.), *Resocjalizacja od tradycji do współczesności. Wybrane konteksty*, Głogów, Wyd. AHE, s. 167-176.
14. Lewicka A., 2010, *Pomiar poziomu empatii emocjonalno-poznawczej Indekssem Reaktywności Interpersonalnej M. H. Davisa*, [w:] A. Wojnarska (red.), *Diagnostyka resocjalizacyjna- wybrane zagadnienia*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 91-106.
15. Lewicka A., 2010, *Asertywność i empatyczność przyszłych pedagogów resocjalizacyjnych*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, vol. XXIX, s. 244-255.
16. Lewicka A., Tymoszuć E., 2011, *Kompetencje przyszłych pedagogów resocjalizacyjnych*, [w:] S. Nazaruk, M. Nowak, E. Konovaluk (red.), *Wykluczenie społeczne. Czynniki ryzyka, profilaktyka, remedia*, Biała Podlaska, Wyd. PSW im. Jana Pawła II, s. 255-271 (udział własny – 50%).
17. Lewicka A., Grudziewska E., 2011, *Skuteczność arteterapii w pracy z nieletnimi z młodzieżowych ośrodków wychowawczych*, [w:] W. Karolak, B. Kaczorowska (red.), *Arteterapia. Od rozważań nad teorią do zastosowań praktycznych*, Łódź, Wyd. AHE, s. 111-119 (udział własny – 50%).

18. Lewicka A., Tymoszek E., 2011, *Rozwijanie empatii uczniów*, [w:] D. Kawala-Wosik, T. Zubrzycka-Maciąg (red.), *Kompetencje diagnostyczne i terapeutyczne nauczyciela*, Kraków, Wyd. Impuls, s. 165-173 (udział własny – 50%).
19. Lewicka A., 2011, *Komunikowanie się internautów*, [w:] J. Sobczak, W. Machura (red.), *Media – czwarta władza?*, Tom 3, Opole, Wyd. Scriptorium, s. 161-184.
20. Lewicka A., Trojanowska E., 2012, *A physiotherapist. Aggressive or socially competent?*, [w:] W. Basak, P. Pacuła (red.), *Człowiek w opiece i terapii*, Jasło, Wyd. Więcesław, s. 128-157 (udział własny – 50%).
21. Lewicka A., 2012, *Młodzież z klas integracyjnych. Empatyczna czy agresywna?*, [w:] M. Pierzchalska, I. Pałgan (red.), *Oświata w aspekcie administracyjnym, finansowym i pedagogicznym*, Radom, Wyd. SPATIUM, s. 147-170.
22. Lewicka A., Trojanowska E., 2012, *Poziom asertywności wychowanków schroniska dla nieletnich*, „Niepełnosprawność. Półrocznik naukowy. Problemy resocjalizacji penitencjarnej i niedostosowania społecznego”, nr 8, s. 105-123 (udział własny – 50%).
23. Lewicka-Zelent A., 2014, *Rozwijanie kompetencji społecznych dzieci 6-letnich w szkole*, [w:] J. Zimny (red.), *Współczesne problemy edukacji w Polsce*, Stalowa Wola, s. 281-290.
24. Lewicka-Zelent A., 2014, *Rodzic jako wychowawca i co-edukator*, [w:] J. Zimny (red.), *Rodzina. Powołanie – zadania - zagrożenia*, Stalowa Wola, s. 579-593.
25. Lewicka-Zelent A., Trojanowska E., 2014, *Empathy in manager's*, „Збірник наукових праць”, nr 10, s. 172-173 (udział własny – 50%).

4.4.3. Psychospołeczne funkcjonowanie studentów pedagogiki resocjalizacyjnej i pedagogów

W związku z realizacją zadań o charakterze dydaktycznym, zainteresowałam się psychospołecznym funkcjonowaniem studentów pedagogiki resocjalizacyjnej i pedagogów czynnych zawodowo. Zaabsorbowało mnie przede wszystkim określenie poziomu wybranych ich cech osobowości i umiejętności społecznych, a w szczególności: empatii, asertywności oraz agresywności. Poruszana przeze mnie w tym zakresie tematyka nie odbiega jednak od moich głównych zainteresowań badawczych. Akty normatywne oraz edukacyjne na poziomie szkolnictwa wyższego wskazują na przyszłych pedagogów resocjalizacyjnych, jako na te osoby, które mogą pełnić rolę mediatorów szkolnych i sądowych z udziałem młodzieży. Nie bez znaczenia są zatem ich predyspozycje do pełnienia tej funkcji. W tym obszarze tematycznym znalazło się 15 publikacji (załącznik 4):

1. Lewicka A., 2006, *Rozwijanie empatii u studentów pedagogiki specjalnej*, Lublin, Wyd. UMCS, ss. 247.
2. Lewicka A., Grudziewska E, 2007, *Kompetencje społeczne pedagogów resocjalizacyjnych w pracy z osobami niedostosowanymi społecznie*, [w:] M. Jędrzejko, W. Bożejewicz (red.), *Człowiek w sieci zniewolonych dróg*, Pułtusk, Wyd. AH, s. 201-209 (udział własny – 50%).
3. Lewicka A., 2007, *Potrzeba rozwijania empatii przyszłych pedagogów*, [w:] Z. Bartkowicz, M. Kowaluk, M. Samujło (red.), *Nauczyciel kompetentny. Teraźniejszość i przyszłość*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 142-151.
4. Lewicka A., 2010, *Analiza wybranych cech osobowości studentów lubelskich uczelni*, [w:] S. Byra, M. Parchomiuk (red.), *Student niepełnosprawny. Wybrane konteksty*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 99-112.
5. Lewicka A., 2010, *Empatia studentów a doświadczanie i stosowanie przez nich przemocy*, [w:] S. Byra, M. Parchomiuk (red.), *Student niepełnosprawny. Wybrane konteksty*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 113-132.
6. Lewicka A., Grudziewska E., 2010, *Analiza wybranych aspektów osobowości personelu penitencjarnego na tle grupy porównawczej*, [w:] Z. Bartkowicz, A. Węgliński, A. Lewicka (red.), *Powinności i kompetencje w wychowaniu osób niedostosowanych społecznie*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 57-68 (udział własny – 50%).
7. Lewicka A., 2010, *Empatyczny czy asertywny przedstawiciel personelu resocjalizacyjnego*, [w:] R. M. Ilnicka, J. Cichła (red.), *Resocjalizacja od tradycji do współczesności. Wybrane konteksty*, Głogów, Wyd. AHE, s. 167-176.
8. Lewicka A., 2010, *Asertywność i empatyczność przyszłych pedagogów resocjalizacyjnych*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, vol. XXIX, s. 244-255.
9. Lewicka A., Tymoszek E., 2011, *Kompetencje przyszłych pedagogów resocjalizacyjnych*, [w:] S. Nazaruk, M. Nowak, E. Konovaluk (red.), *Wykluczenie społeczne. Czynniki ryzyka, profilaktyka, remedia*, Biała Podlaska, Wyd. PSW im. Jana Pawła II, s. 255-271 (udział własny – 50%).
10. Lewicka A., 2011, *Nauczyciele szkół gimnazjalnych wobec rozwiązywania problemów wychowawczych*, [w:] A. Fidelus (red.), *Problemy dzieci i młodzieży w wybranych krajach Europy*, Warszawa, Wyd. Salezjańskie, s. 337-353.
11. Lewicka A., 2011, *Depression level among drug using pedagogy students*, [w:] *Історичний досвід, стан та перспективи підготовки дагогічних і соціально-*

педагогичних кадрів до роботи з різними офіційними групами, Czerniowce, Wyd. UN im. Jurija Fedkowycza, s. 203-211.

12. Lewicka-Zelent A., Orzeł M., 2013, *The level of aggression and anxiety among high school students*, „Studium Vilnense A”, vol. 10, s. 67-71 (udział własny – 50%).
13. Lewicka-Zelent A., Lisiecka M., 2013, *Zjawisko narkotyzowania się wśród przyszłych pedagogów*, [w:] A. Głowala, M. Kamińska, M. Szymańska, L. Tomaszewska (red.), *Wymiar formalny i aksjologiczny w praktyce edukacyjnej*, PWZZ, Płock, s. 167-182 (udział własny – 50%).
14. Lewicka-Zelent A., 2014, *Przemoc w rodzinie w opinii dorastającej młodzieży*, „Niebieska Linia”, nr 4, s. 10-13.
15. Bojko-Kulpa B., Lewicka-Zelent A., 2014, *Na finiszu Nowej Drogi „Nowa droga – innowacyjny model współpracy z przedsiębiorcami w zakresie aktywizacji zawodowej i społecznej młodocianych więźniów*, „Probacja”, nr 2, s. 145-152 (udział własny – 50%).

4.4.4. Odchylenia od normy (załącznik 4)

Kolejny obszar moich zainteresowań badawczych związany jest zarówno z moim pedagogicznym wykształceniem w zakresie pracy z osobami odbiegającymi od normy, jak i pracą dydaktyczną ze studentami. W celu zwiększenia atrakcyjności prowadzonych przez mnie zajęć prowadziłam badania związane z wykładaną tematyką. Do chwili obecnej na UMCS prowadziłam kilkanaście różnych przedmiotów, z czego część dotyczyła pedagogiki resocjalizacyjnej (pedagogika resocjalizacyjna, nieprzystosowanie społeczne, wychowanie resocjalizujące, techniki mediacyjne w resocjalizacji i sądownictwie), część pedagogiki specjalnej (pedagogika specjalna, ortodydaktyka, diagnostyka resocjalizacyjna, orientacja niewidomych w przestrzeni) oraz innych przedmiotów z obszaru nauk społecznych i humanistycznych (przedmiot fakultatywny, emisja głosu, prezentacja publiczna).

4.4.4.1. Publikacje dotyczące odchyłeń od normy w zakresie zachowania

1. Lewicka A., Czechowska-Bieluga M., 2008, *Empatia i przemoc – analiza zjawiska na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej*, [w:] (red.), A. Kanios, *Przeciwdziałanie przemocy – ujęcie interdyscyplinarne*, Lublin, Wyd. EMBE PRESS, s. 113-125 (udział własny – 50%).
2. Lewicka A., Maciaszczyk P., 2009, *Postawy rodzicielskie a nieprzystosowanie społeczne eurosierot*, [w:] M. Dudek (red.), *Wybrane obszary dysfunkcyjności rodziny*, Ryki, Wyd. POLIANNA, s. 129-142 (udział własny – 50%).

3. Lewicka A., Kopoć A., 2010, *Poziom agresji i empatii emocjonalno-poznawczej uczniów szkół gimnazjalnych*, [w:] Z. Bartkowicz, A. Węgliński, A. Lewicka (red.), *Powinności i kompetencje w wychowaniu osób niedostosowanych społecznie*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 331-342 (udział własny – 50%).
4. Lewicka A., 2010, *Postawy egzystencjalne a nieprzystosowanie społeczne młodzieży gimnazjalnej*, [w:] M. Chepil (red.), *Opieka i wychowanie dzieci. Historia i współczesność*, Drohobycz, Wyd. UP im. Iwana Franki, s. 285-294.
5. Lewicka A., Trojanowska E., 2011, *Przemoc jako jeden ze sposobów rozwiązywania konfliktów przez gimnazjalistów*, „Pedagogia, Zeszyty Naukowe”, nr 11, s. 125-136 (udział własny – 50%).
6. Lewicka A., Grudziewska E., 2011, *Profilaktyka zachowań suicydalnych wśród młodzieży w wieku gimnazjalnym*, [w:] J. Szempruch, Z. Zbróg, A. Ratajek (red.), *Profilaktyka i terapia z perspektywy współczesnej pedagogiki*, Kielce, Wyd. UHP, s. 63-71 (udział własny – 50%).
7. Lewicka A., Trojanowska E., 2011, *Środowisko rodzinne a symptomy niedostosowania społecznego nieletnich dziewcząt*, [w:] S. Bębas, E. Jasiuk (red.), *Prawne, administracyjne i etyczne aspekty wychowania w rodzinie*, Radom, Wyd. WSH, s. 759-783 (udział własny – 50%).
8. Lewicka A., 2012, *Młodzież z klas integracyjnych. Empatyczna czy agresywna?*, [w:] M. Pierzchalska, I. Pałgan (red.), *Oświata w aspekcie administracyjnym, finansowym i pedagogicznym*, Radom, Wyd. SPATIUM, s. 147-170.
9. Lewicka A., Abramciów R., 2012, *Agresywność osób wykończonych społecznie*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”, vol. LXV, s. 203-215 (udział własny – 50%).
10. Lewicka-Zelent A., Orzeł M., 2013, *Młodzież upośledzona umysłowo w stopniu lekkim w roli agresora i ofiary*, „Zeszyty Naukowe WSSP”, T. 16, s. 159-177 (udział własny – 50%).
11. Lewicka-Zelent A., Korona K., 2013, *Program „Nowa Droga”, jako propozycja oddziaływań kulturotechnicznych wobec osób skazanych*, „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej”, nr 12, s. 73-82 (udział własny – 50%).
12. Lewicka-Zelent A., Grudziewska E., 2013, *Rozwiązywanie konfliktów przez młodzież nieprzystosowaną społecznie*, „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej”, nr 12, s. 44-58 (udział własny – 50%).

4.4.4.2. Publikacje dotyczące odchyień od normy w zakresie zdolności percepcyjnych i sprawności fizycznej

1. Palak Z., Lewicka A., Bujnowska A., 2006, *Jakość życia a niepełnosprawność. Konteksty psychopedagogiczne*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 370 (udział własny - 30%).
2. Lewicka A., 2005, *Umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej wyznacznikiem jakości życia osób niewidomych*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, nr XXV, s. 147-150.
3. Lewicka A., 2006, *Ćwiczenia zwiększające efektywność nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się dzieci i młodzieży niewidomej*, „Zeszyty Naukowe WSSP. Pedagogika”, T.2, s. 357-365.
4. Lewicka A., 2006, *Niezależność osób niewidomych, czyli rzeczywistość-oczekiwania-utrudnienia*, [w:] Z. Palak, A. Lewicka, A. Bujnowska (red.), *Jakość życia a niepełnosprawność. Konteksty psychopedagogiczne*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 365-368.
5. Lewicka A., 2010, *Analiza wybranych cech osobowości studentów lubelskich uczelni*, [w:] S. Byra, M. Parchomiuk (red.), *Student niepełnosprawny. Wybrane konteksty*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 99-112.
6. Lewicka A., 2010, *Empatia studentów a doświadczanie i stosowanie przez nich przemocy*, [w:] S. Byra, M. Parchomiuk (red.), *Student niepełnosprawny. Wybrane konteksty*, Lublin, Wyd. UMCS, s. 113-132.

Agnieszka Lewicka-Telec